

# SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 27. Augustu v. 1876.

Prenumeratiunile si corespondintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

## Antropologi'a pedagogica.

IX.

### 8. Despre voi'a omenésca.

Din tractatulu precedentu amu vediutu, ca intipuirile potu produce in sufletulu nostru placeri au neplaceri. Candu intipuirea unui obiectu produce in sufletulu nostru placere, atunci ne nevoimu a avé acelu obiectu (d. e. o carte frumósa, unu vestmentu frumosu, o locuintia buna etc.); candu inse intipuirea unui obiectu produce in sufletulu nostru neplacere, atunci ne nevoimu a nu avé acelu obiectu, a fugí de elu, a-lu departá dela noi (d. e. unu lucru veninosu, o casa umeda, o peleria urita etc.). Nevointi'a de a avé unu obiectu, intipuirea caruia a produsu in noi o placere, se numesce pofta seu dorintia; ér nevointi'a de a nu avé unu obiectu, intipuirea caruia a produsu in noi neplacere, se dice a versiune seu urgisire. Poterea sufletésca de a poftí si urgisí se numesce voia.

Omulu consta din trupu si sufletu. Amendóue partile aceste influintiéza asupra voiei omenesci; de aici provine impartirea voiei in voia fisica seu inferiora si voia ratiunala seu superiora.

Voi'a fisica depinde dela trupu; ea poftesce ce place, si urgiscesce ce nu place trupului (traiu bunu, comoditate; infrenare, lucru etc.). In privinti'a acést'a intre omu si animalu nu ecsista decâtu acea diferintia, ca omulu calculandu, din dóue placeri alege pre cea mai mare, si din dóue neplaceri preferéza pre cea mai mica. Asia d. e. ajungúndu insetati la o fontana rece, trupulu ar cere se bemu indata; aducundu-ne inse aminte, ca bendu infierbentati ne-amu poté reci si urmarea ar fi unu morbu lungu si dorerosu, preferimu mai bine a rabdá inca unu momentu setea, decâtu mai târdíu unu morbu greu, dóra chiar omoritoriu. Totu asia va preferí si unu omu morbosu mai bine a bé medicin'a amara, decâtu in fine — pocalulu mortiei.

Poftele fizice inca au grade. In stadiulu primitivu ele suntu simple bolduri seu stremuri, va se dica indemnuri si porniri oscure, caror'a nu le premerge cunóscerea obiectului poftitu, si cari — cá

instinctulu animaleloru — presentiescu pe nesciute cele ce suntu necesarie si priintióse pentru sustienerea si desvoltarea vietiei. Destingemu stremurulu spre imitatiune, spre activitate, spre libertate, spre conservare, spre insoçire etc. — Candu poft'a este indreptata momentanu asupra unui obiectu anumitu, se numesce cerere. — O pofta durabila seu continua se dice inclinare seu aplecare; ér candu inclinarea a devenitu atátu de intensiva, încátu nu mai póte luptá in contra ei nici ratiunea, si se repetiesce totu deauna in aceeași mesura, de câte ori observamu obiectulu respectivu seu ne aducemu aminte de elu, aceea inclinare se chiama pásiune seu patima (betí'a, jocatulu in carti, venatulu etc.). O patima turbata se numesce mánia.

Dar omulu nu este numai o fiintia fisica seu sensuala, ci totu odata si o fiintia spirituala seu ratiunala. Ratiunea, carea cu dreptu cuventu se póte numí lumin'a spiritului, ne arata ce este moralicesce bunu si ce este moralicesce réu. Déca omulu cá fiintia fisica seu sensuala poftesce, precumu amu vediutu, placeri trupesci, si urgiscesce neplaceri trupesci, apoi cá fiintia ratiunala elu poftesce, ce ratiunea sa a recunoscutu, ca este moralicesce bunu, si urgiscesce ce ratiunea sa a recunoscutu ca este moralicesce réu. Candu d. e. ne-a vatematu óre-cine, dóua casuri suntu cu potintia: se ne isbandimu, au se iertamu. Trupulu nostru cere isbanda, càci semtiuriloru isband'a e dulce, iertarea amara; ratiunea din contra dice: **se iertati! se nu** ve isbanditi! Facultatea, de a poftí ce este moralicesce bunu, si de a urgisí ce este moralicesce réu, se numesce voi'a ratiunala.

Intre voi'a fisica si intre cea ratiunala este o lupta perpetua, pentru ca de regula placerile trupesci stau in contradicere cu legile morale seu cu prescriptele ratiunei, si vice versa. In acést'a lupta omulu nu este necesitatu seu legatu a se supune poftelorु trupesci, ci i este cu potintia a se smulge de sub ele si a indepliní legea morala. Intru acést'a stá libertatea voiei omenesci. Dreptu aceea „omulu este liberu“ nu va se dica, ca elu póte face ce voiesce, càci urmandu

placurilor trupesci, este asemenea unui animalu, carele inca nu cunoște scopuri mai inalte, si atunci, departe de a fi liberu, devine mai vârtosu sclavulu placuriloru, abstragându dela impregiurarea, ca in sene placerile fizice nu au valóre durabila, prin urmare nici nu suntu bunuri morale. Fiindu ca voi'a noastră depinde dela doi factori, dela poftele sensuale seau trupesci si dela ratiune, pentru aceea si faptele noastre suntu de trei categorii :

1. Fapte, cari le indeplinim la indemnulu ratiunii in opozitiune seau lupta cu poftele sensuale; aceste se numescu virtuti. Seraculu, carele imparte bucat'a sa de pane cu unu omu mai lipsitu decâtu elu, face o fapta de virtute. A ajuná, pentru ca nu avemu apetitu, a dá poména panaa mucedá, carea nu o potemu folosi însine, — nu este virtute.

2. Fapte, cari le indeplinim la indemnulu pofteloru sensuale in opozitiune cu prescriptele ratiunii; aceste se numescu pecate. Avutulu, carele nu dá seracului nici chiar din prisosinti'a sa, comite pecatu.

3. Fapte, cari le indeplinim la indemnulu ambilorum factori; aceste se numescu fapte iertate. d. e. petreckerile nevinovate. — Celu ce implinesce legile morale, facundu ce ele demanda, si lasandu ce ele oprescu, este omu moralu seau virtuosu; din contra — omu nemoralu seau peccatosu. Virtutea este scopulu omului pe pamentu, si totu odata problem'a principala a educatiunii.

Si asia amu fi terminatu cu ciclulu articuliloru nostri relativi la „antropologi'a pedagogica.“ Din ei resulta, ca sufletulu omenescu are trei poteri seau facultati cardinale: intieleginti'a, simtiementulu si voi'a. Ori ce actu psihicu se póte subsumá sub un'a din poterile acestea. Acumu ne va fi usioru a dá o definitiune despre sufletulu omenescu, dícundu, ca sufletulu este aceea potere in noi, carea cugeta, semte si voiesce. In legatura cu aceste trei poteri cardinale destingemu si trei idei principale: adeverulu, frumosulu si bunulu. Cu intieleginti'a cunoșcemu adeverulu, cu simtiementulu iubim frumosulu si cu voi'a alegemu bunulu. De altmintrea sufletulu este unulu si nedespartitu, si poterile de sus suntu numai forme ale lucrarei sale. Distinctiunea se face cu scopu, cá cu atátu mai bine se potemu cunoște natur'a si activitatea sufletului nostru.

Prin tractatele precedente ne-amu deschisu calea la acei articuli pedagogici, pentru a caroru mai buna intielegere se ceru neaperatu anumite cunoscientie psihologice, precumu vomu vedé din articuli urmatori.

## La inceperea anului scolasticu.

### 1. Consideratiuni generale.

Inceperea anului scolasticu este pentru invetiatoriu unu momentu si unu actu de cea mai mare importantia. Unii din copii vinu pentru prim'a data la scóla; acestia

incepu unu nou periodu din viéti'a loru, periodulu invetiaturei, dela care depinde mare parte fericirea au nefericirea loru ulterióra. Cu privire la greutatea lucrului ar fi de doritu, cá incepatorii se faca primul pasu in scóla cu iubire si incredere; eesperinti'a inse ne arata din contra, ca in acelu momentu sufletulu loru este cuprinsu de sfiéla si frica. Sfiél'a este unu simtiementu eesplicabilu si provine dela necunoșcerea referintieloru, in cari micutii intra; fric'a inse este unu productu alu intipuiriloru false, ce copii le au despre scóla si invetiatoriu. Cine din noi nu ar fi audítu cu urechile proprie, cumu fórté multi parinti si consangeni fora minte, nesciundu ce se mai incépa cu fi si nepotii loru, 'si iéu refugiulu a-i infricá cu scól'a si cu invetiatoriu. Candu unu bietu copilasiu 'si manifestéza tiner'a sa bucuria intr'unu modu prea liberu seau prea sgomotosu, i-se díce: „Lasa, ca vei merge tu la scóla; acolo te va invetiá dascalulu — regula!“ Si candu o biéta copilitia nu intielege la momentu invetiaturile mamei sale, acést'a érase o infrica cu scóla, unde dascalulu tóte le reguléza cu — nuéu'a. Detorinti'a invetiatoriuului este deci a dovedí micutiloru prin portarea sa, ca temerile loru suntu cu totul nefundate, ca elu este amiculu loru sinceru, ér scól'a inca este departe de a fi pentru ei unu locu de tortura. Este unu adeveru necontestabilu, ca primele impresiuni suntu celea mai durabile; pentru aceea prim'a dí de scóla are se fia o dí de serbatória pentru toti, pentru invetiatoriu, scolari, parinti, poporu si tóte organele scolastice.

### 2. Pregatiri necesarie.

Acést'a serbatóre cere inse unele pregatiri relative.

Mai antáiu de tóte invetiatoriuulu va luá mesurile delipsa, pentru cá scól'a se fia curatita de timpuriu cu cea mai mare atentiune si in tóte partile ei. Podelele, mesele, scaunele, usile si ferestrele trebue spalate, tóte obiectele asiediate la loculu loru, nicairi se nu se védia pulbere, paingini seau alte necuratie. Totu asia se se urméza cu tind'a, curtea, ambulatorile etc. (A-se vedé „Scól'a Romana,“ Nr. 5: tractatulu despre „curatienia“) Flori si verdetiuri voru contribuí si mai multu la inaltia-reá dílei.

In acelasi tempu invetiatoriuulu se va ingrigí, cá toti copii deobligati a cercetá scólá se fia estrasi din matricul'a botezatiloru cu tóta eexactitate. Si fiindu ca se intempla si casuri de falsificare, consistóriale noastre aru binemeritá dela cauza, candu aru regulá afacerea acést'a astfeliu, cá abusurile se incete.

Statorindu-se eexactu consemnarea copiiloru de scóla, invetiatoriuulu va rogá pre parochulu localu, cá se publice din amvonu numele loru, se anuncie inceperea anului scolasticu, se arate parintiloru detoriele loru cu privire la crescerea copiiloru si se-i indemne, a-i provedé de timpuriu cu cele de lipsa si a-i tramite punctualu si regulatu la scóla. Sub impregiurari se póte cere in privinti'a acést'a si concursulu deregatorieie politice locale.

Altu lucru, ce privesce numai pre invetiatoriu, este specializarea planului de invetiamentu pentru anulu intregu. Planulu normalu adeca statoresce pensurile numai in modu generalu, d. e. in cutare anu este a se propune din geografia „Austro-Ungari'a. Detori'a invetialoriului este a distribui pensulu fiacarei clase din fiacare obiectu de invetiamentu dupa numarul oreloru de propunere. In casulu datu invetiatoriulu se va intrebá: Câte ore cadu dupa planulu de prelectiuni in clasa cutare pentru geografia pe anulu intregu? Câte ore voru trebui se se subtraga pentru serbatori, vacatiuni si repetitiuni? Câte remanu prin urmare pentru propunerea directa? In care ordine se se propuna provinciile senguratice? Câte ore cadu pe fiacare provincia? etc. Tóte acestea trebuie se se faca pana a nu se incepe anulu scolasticu; altmintrea invetiatoriulu numai va orbecá. „Den Zufall lässt nur der Gedankenlose walten; wer mit Bedacht zum Ziele strebt, verfährt nach festem Plan“.

### 3. *Presentarea scolariloru.*

Se cuvine, si in multe tieri este lege, cá in prim'a di de scóla la ór'a statorita copii se mérga la scóla condusi de parintii loru. Aici invetiatoriulu si cu ceialalti scolari i primescu cu o cantare potrivita, parochulu localu, dupa o intempinare scurta si cordiala, i benecuenta si apoi i dá invetiatoriului in séma; acest'a la rondulu seu raspunde prin o vorbire poporala, fara frase góle, in carea arata: „Ce potu asteptá parintii dela scóla, si ce cere scól'a dela parinti?“ Terminandu, invetiatoriulu se întórce catra scolarii incepetori, si mergúndu dela unulu la altulu, dá cu fiacare man'a si vorbesce cu fiacare dóue trei cuvinte amicabile. Se nu uite invetiatoriulu, ca in momentulu acest'a privirile parintiloru si ale scolariloru suntu indreptate asupra lui; pentru aceea se fia cu tóta atentiunea la fiacare vorba, la fiacare miscare a sa; se nu se arate catra unulu mai binevoitoriu, catra altulu mai rece. Seraculu si avutulu, primariulu si porcariulu au unu dreptu egalú la anim'a sa. Este momentulu, in care invetiatoriulu 'si póte cuceri, dar' si instrainá animele scolariloru si ale parintiloru dóra pentru totu de auna. — Acestu actu se incheia prin aceea, ca invetiatoriulu face fiacarui scolaru incepetoriu unu presentu micu (de mere, pere, nuci etc.; in Germani'a se dau sacharale, aiurea turtitie — dupa impregiuri). Dupa acést'a in scólele cu unu invetiatoriu incepatorii se demitu acasa, spunendu-li-se, candu se via éراسi la scóla si ce recvisite se aduca cu ei (adeca tablitia si stilu; este inse mai bine, cá aceste lucruri se le procure scól'a si se-le vendia seau distribue scolariloru).

### 4. *Regule de portare pentru scolarii vechi.*

Departandu-se scolarii incepetori, invetiatoriulu se ocupa mai departe cu scolarii cei vechi, dandu-le inviatuniile de lipsa pentru anulu urmatoriu cu privire la impartfrea oreloru, la manualele si recvisitele didactice,

cu deosebire la portarea loru. Nu va fi superflu a schitiá aici pe scurtu unele puncte relative la portarea scolariloru, lasandu dezvoltarea loru in voi'a invetiatoriloru.

- a) Scolarii se via la scóla punctualu si regulatu, cu propusulu de a invetiá din tóte poterile; si pentru cá se-si póta ajunge mai siguru scopulu acest'a, se céra di de di ajutoriulu lui Dommedieu.
- b) Scolarii se se nevoiesca a fi totu deauna curati, nunumai pe din afara, la trupu, ci si pe din launtru, la sufletu.
- c) Propunerile invetiatoriului se le asculte cu tóta atentiunea posibilá, privindu-i dreptu in ochi; altmintrea nu póte fi vorb'a de invetiatura.
- d) Scolarii se fia diligenti si se observe in tóte lucrurile loru cea mai stricta ordine. Ordinea este sufletulu vietiei; fora ordine nu este sporiu la lucru.
- e) Scolarii se aiba incredere in invetiatoriu, carele nu voiesce decátu binele loru; dreptu aceea ei nunumai se asculte, ci se si urméze invetiaturile sale.
- f) Intre sene scolarii se se iubescu cá fratii si se se ajutore imprumutatu; se lapede dela sene pism'a, carea este isvorulu multoru pecate.
- g) Se se pórté cu cuviintia in totu locul, aratandu prin acést'a ca ambla la scóla, unde invétia si omenia.
- h) Avendu scól'a mai multi invetiatori, scolarii se-i onoreze pre toti.
- i) In specia: intrandu scolarii in scóla, se-si asiedie mai antaiu peleri'a etc. la locul destinatu, apoi se-si ocupe numai decátu locul in banca si se se prepareze mai departe in tacere pentru órele de propunere. Scolariulu, intrebatu fiindu, se scóla dreptu, nu se pléca incóce si incolo, nu se jóca cu manile au cu petiórele, si privindu la invetiatoriu raspunde tare, liberu, in díceri intregi si cátu se póte de frumosu. Neintrebatu, nime nu raspunde etc.
- (j) Portarea in biserica.

„Urmandu svaturiloru acestor'a, veti face progresu si veti asteptá ecsamenulu cu bucuria. Ce superare si rusine inse pentru acelu scolaru, carele atunci va trebui se recunósca, ca in decursulu anului nu si-a facutu detorinti'a asia, precumu ar fi trebuitu si potutu!“.

### 5. *Primele ocupatiuni ale scolariloru incepetori.*

Nu póte fi procedura mai nepedagogica, díce pedagogulu germanu Kellner, decátu a intempiná pre noii scolari indata in primele óre de scóla cu literile — pentru ei atátu de reci, straine si neplacuté. In locu se conducemu pre copii gradatu si cu incetulu din cas'a parintiésca in nóuele referintie scolarie; in locu se-i dedamu mai antaiu de tóte la atentiune in modu placutu si corespundietoriu: i primimu numai decátu cu literile, cari pentru ei suntu lucruri mórté, fora nici o legatura cu viétia si ecsperintiele loru de mai inainte si fórté grele pentru sensuri inca nedepinse. Si óre se nu-se póta face inceputulu cu altu ce-va, decátu numai cu

abceile? Este fora indoiéla mai bine, a invetiá pre scolari in primele óre si díle a siedé cumu se cuvine, a tiené manile pe mésa, a face destingere intre man'a drépta si man'a stanga, a se scolá si a siedé éراسي, tóte acestea in tactu si la comanda; se-i invetiamu mai incolo a curatí tablití'a si a ascutí stilulu, a luá aceste dóua obiecte amana, a le pune éراسي pe mésa, a le tiené cumu se cuvine la scrisu, a face in tactu puncte, linie si alte figuri preparative. Asemene ar fi mai naturalu, a insuflá micutiloru curagiu de-a vorbí, conversandu cu ei, cu paciintia si amicitiate, in tonulu, ce atátu de minunatu 'lu nimerescu mamele, despre obiectele din giurulu loru, despre chili'a de scóla, etc., invetiandu-i a priví cu atentiune si a numí tóte lucrurile cu numele loru ce-lu adevratu si corectu, va se díca a incepe cu invetiamentulu intuitivu, ér la finea órei a le enerá o istorióra placuta si acomodata si a-i demite sub impresiunea acesteia. Se nu pierdemu nici pe unu momentu din vedere, ca vorb'a este a face, cá micutii se afe placere a petrece in scóla, se piérdia ideile false, ca scól'a ar fi unu locu de tortura si invetiatoriu unu tiranu, se capete incredere in sene si in invetiatoriu, si nice se nu semtiéasca ca deja au apucatu pe calea invetiaturei. (Va urmá).

### Planu de invetiamentu,

pentru scólele poporale de confesiunea gr.-cat. din archidiecees'a de Alb'a-Iuli'a si Fagarasiu.

(Proiectu elaboratu de d-lu prof. Georgiu Munteanu la insarcinarea P. V. Consistoriu metropolitanu din Blasiu).

(Urmare.)

#### III. Limb'a materna.

*Scopulu studiului limbei materne este: preceperea chiara a materiei, ce o legemu (cetimu) ori ni o comunica altii in limb'a nóstra; destoinici'a de a ne ecsprimá conceptele in modu corectu si fluentu atátu verbalu, cátu si in scrisu, si decsteritatea de a lége ecspresivu totu, ce ni se presenta in limb'a nóstra, fia scrisu, fia tiparitu.*

Clasea — despartimentulu I-ii.

Legerea si ecsercitia de limba. Introducerea in sunete si semnele loru, scrise si tiparite; legerea rara, sonora si corecta, punendu pondu pre despartirea silabelorú; convorbire a supr'a materiei lése; ecsercitia de a decopiá materi'a lésa din elementariu; memorisarea la intielesu a capetelorú de modelu de legere din elementariu.

Clasea — despartimentulu alu II-lea.

a) Legerea. Legerea corecta si sonora cu observare stricta la interpunctiuni; ecsplícarea cuvintelorú nepreceptute si scóterea intielesulu din materi'a lésa; memorisarea capetelorú mai acomodate.

b) Ecsercitia limbistice. Ecsercitia ortografice cu atentiune speciala la schimbarea sunetelorú, despartirea cuvintelorú in silabe si despartirea sila-

beloru in elementele sale, scrierea cuvintelorú cu litera mare; constructiunea simpla pura; conceptele substantivulu, adiectivulu si verbulu; flecsiunea s'au declinatiunea subst. si a adiectivulu, conjugatiunea celorú trei tempuri principale. Pertractarea scripturistica a materiei gramaticale si ecsercitia de a decopiá materi'a din legendariu. Memorisarea capetelorú, ce privescu formarea caracterulu.

Clasea — despartimentulu alu III-lea.

a) Legerea. Acést'a se pertractéza cá si in clasea precedentá, cu pretensiuni ceva-si mai mari.

b) Ecsercitia limbistice. Aici se continua ecsercitiale ortografice incepute in clasea precedentá; constructiunea simpla; continuarea pãrtii gramaticale, pertractandu despre articlu si pronume cu tóte referintiele lorú; concordarea verbulu, adiectivulu, — mai in colo propusetiunile. Ecsercitia scripturistica, cá in clasea precedentá din capetele de legere corespundietórie.

Clasea — despartimentulu alu IV-lea.

a) Legerea fluenta si la intielesu; ecsplícarea cuvintelorú si a lucrulu; ecsercitia de a ecsprimá unulu si acel'a-si lucru in mai multe forme. Memorisare.

b) Ecsercitia limbistice. Constructiunea simpla amplificata. Destingere constructiunei simple de cátra cea compusa si cea contrasa; continuarea si intregirea pãrtiei formale, punendu pondu pre substantivu si verbu; concordarea verbulu, adiectivulu si substantivulu. Declamarea capetelorú de lectura acomodata.

Clasea — despartimentulu alu V-lea.

a) Legerea in clãsile precedente.

b) Ecsercitia limbistice. Continuarea ecsercitiorú ortografice; constructiunea contrasa si compusa in genere; continuarea pãrtiei formale; continuarea concordarei. Pertractári scripturistica de materia gramaticala; enaratiuni; descrieri si epistole.

Clasea — despartimentulu alu VI-lea.

a) Legerea. Legerea fluenta si ecspresiva a scri-sórei de mâna si a celei tiparite; intonarea cuvintelorú si a vorbirei; scóterea intielesulu si alu cuprinsulu din capetele de lecturá. Memorisarea capetelorú de lectura mai acomodate.

b) Ecsercitia limbistice. Constructiunea compusa; interpunctiunile, conjunctiunile; completarea pãrtiei formale a gramaticei; concordarea; ecsercitia scripturistica; enaratiuni; straformarea capetelorú poetice in prosa; descrieri, — epistole.

Scól'a repetitória seau de domineca. Se compune din alu sieptelea, optulea si alu nóuelea anu scolasticu.

Aici se repetiesce totu, ce s'a percursu in decursulu tempulu prescisu pentru celea 6 clase ori despartieminte.

Se ocupa cu lucruri stilistice, epistole, evitantie, contracte, si cu lectur'a de cărți, cari ajuta moralitatea si adaugu sciintiele câstigate mai inainte.

#### IV. Calculatiunea (arithmetic'a).

*Scopulu este: a poté resolvi, verbulu si cu cifre, cu securitate si îndemanare temeie (ocupatiunile), ce ocurn in viéti'a sociala.*

Clasea — despartimentulu I-in.

Celea patru operatiuni fundamentale in cerculu numeriloru dela 1—20, mentalu (in capu) si cu cifre. Bani, mesurile si pondurile. Ecsercitiale cu cifre trebuie se cousune cu celea mentale dupa forma si cursu; ér ecsemplele de resolyatu trebuie luate din viéti'a si cerculu de cunoscentia alu prunciloru.

Clasea — despartimentulu alu II-lea.

Celea patru operatiuni fundamentale in cerculu numeriloru dela 1—100 mentalu si cu cifre. Bani mesurile si pondurile. Elementele calculatiunei cu frangeri diecimale.

Clasea — despartimentulu alu III-lea.

Estinderea numeriloru dela 1—100 si 1000. Celea patru operatiuni cu nuneri intregi si diecimali. Calculatiunea mentala si cu cifre.

Clasea — despartimentulu alu IV-lea.

Celea patru operatiuni fundamentale cu nuneri intregi si diecimali. Calculatiunea cu nuneri de mai multe nuniri. Calculatiunea cu frangeri vulgarie. Calculatiunea mentala.

Clasea — despartimentulu alu V-lea.

Impartibilitatea numeriloru. Straformarea frange-riiloru vulgarie in diecimale si din contra. Celea patru operatiuni fundamentale cu nuneri intregi si franti, nuniti si nenuniti. Calcularea intereseloru. Calculatiune mentala.

Clasea — despartimentulu alu VI-lea.

Ratiunile si proportiunile. Calcularea terminului. Regul'a alegatiunei. Ecstragerea radecinei patrate. Calculatiune mentala.

Scól'a repetitória (seau de Dominec'a) se compune din alu sieptelea, optulea si alu nóuelea anu scolasticu.

Aici se repetiescu materiele, cari ocurn mai desu in viéti'a din acéstu obiectu, mai multu scripturisticiu. Se mai adauge regul'a catenaria; calculatiunea censului in modu aplicatu. Instructiune despre societátile de asicuratiume, mai alesu in contr'a: focului, grandinei si a ecsundárilor, si despre folosulu loru. Ecsercitiu in conceperea si formularea conturiloru si-a ratiocinieloru.

#### V. Obiectele reale.

a) Istori'a naturala.

*Scopulu ei este: cá prunculu se-si cástige cu-noscentie despre obiectele celea mai momentuóse din tóte trei imperatiele naturei cu reflectiune la aplicarea loru*

*in viéti'a economica si la maiestrie. Instruire despre cunóscerea corpului omenescu.*

Clasea — despartimentulu I-in.

Materi'a, care trebuie alésa din acestu obiectu pentru clasea ori despartimentulu acest'a, se afla alésa si insirata in „intuitiune“, cerculu alu treilea, unde e vorb'a de „natura“.

Clasea — despartimentulu alu II-lea.

Repetirea celoru din clasea precedentá, mai adaugându partíe, — individi — din tóte trei regnele ori imperatiele, mai alesu din mineralogía, carea in despartimentulu antáiu s'a cam trecutu cu vederea.

Clasea — despartimentulu alu III-lea.

Aici suntu de a se propune partíe seau individue naturale patriotice, cari se distingu prin folosulu si daun'a, si prin aplicarea loru cea latita in economi'a de casa si de campu, ori prin maiestrie, pre basea intuitiuniloru si a lectiunarieloru. Pentru fetitie e de folosu legumaritul; de ace'a trebuie pusu pondu pe acestu ramu.

Clasea — despartimentulu alu IV-lea si alu V-lea.

Animale, plante si minerale dupa fíntia, aflare si aplicare in viéti'a practica.

Clasea — despartimentulu alu V-lea si alu VI-lea.

Animale, plante si minerale grupate in familie si specie. Ce-va din anatomía si igiena.

b) Fisic'a.

*Scopulu ei este: cunóscerea celoru mai insemnate schimbári, ce vedemu intemplantu-se in natura, pre cumu si aflarea causeroru, din cari se intempla acelea schimbári ori fenomene, pentru cá prin aceea se se desradecineze superstitiunile, la cari este ecspusu poporulu.*

Clasea — despartimentulu alu III-lea si alu IV-lea.

Aici se sistemiséza cunoscentiele celea mai simple, pre cari si le-au cástigatu elevii din acestu obiectu cu ocasiunea ecsercitaloru de intuitiune, cerculu alu treilea „natura“, din elementariu si lectiunariulu intocmitu pentru clasea, respective despartimentulu alu II-lea. Intre acelea cunoscentie trebuie insirate fenomenele celea de tóte dílele, cari se petrecu in aintea ochiloru nostri, precumu: evaporarea apeí prin caldura, róu'a, negur'a, nuorii, plóí'a, grandin'a; condensarea apeí prin recéla, brum'a, ometulu — néu'a.

Clasea — despartimentulu alu V-lea.

Pentru clasea, respective despartimentulu acest'a trebuie alese urmatóriele materie: adhesiunea corpuriloru, pondulu, gravitatiunea, termometrulu, ventulu, magnetismulu, magnetii naturali si maiestriti, polarisarea; — electricitatea, masín'a electrica. Vasele comunicatórie. — apesarea aerului, barometrulu; — producerea si propagarea sunetului, echo. Propagarea luminei. Refrangerea ei.

Clasea — despartimentulu alu VI-lea.

Conducerea caldurei, evaporarea. Umediunea aerului. Electro-magnetii. Telegrafulu. Electricitatea atmosferica. Arderea, potasi'a. Putredirea, despoirea. Grasimea. Masinele simple. Pumpele. Pusc'a de apa. Masin'a de aburu. Ochiulu, microscopulu si telescopulu.

In scól'a de repetire acést'a materia se repetiesce si inca intr'unu modu câtu se pôte de ecsperimentalu.

c) Geografi'a.

*Scopulu ei este: cunóscerea patriei antâiu in întielesu mai ângustu — loculu natalu si tienutulu de impregiuru; dupa aceea in întielesu mai largu, dupa relatiunile fisice, topice, etnografice si politice. Cunóscerea Europei, cá partea de pamentu, ce ne intereséza mai de aprópe, si dupa aceea a celoru lalte pârti de pamentu.*

Clasea — despartimentulu I-lea si alu II-lea.

Manecarea la „ecsercitiale de intuitiune“, unde e vorb'a despre cas'a parintiésca si comuna, etc. cerculu alu patrulea si alu cincelea.

Clasea — despartimentulu alu III-lea.

Geografi'a patriei in întielesu angustu. Statorirea celoru mai momentóse concepte fundamentale geografice.

Clasea — despartimentulu alu IV-lea.

Tiér'a natala infaçiasata grafice pre tabla. Unu prospectu pentru monarchí'a austro-ungara. Tipuri geografice si de cultura.

Clasea — despartimentulu alu V-lea.

Monarchí'a austro-ungara, globulu pamentului. Pârtile pamentului dupa membrarea loru orisontala si verticala. Pamentulu, cá corpu in universu.

Clasea — despartimentulu alu VI-lea.

Pârtile pamentului dupa impartirea politica. Tipuri de cultura. Europ'a. Repetirea si intregirea geografiei monarchíei austro-ungare.

In scól'a de repetitiune cu deosebire câile fierate ale nóstre si ale monarchíei austro-ungare.

d) Istori'a.

*Scopulu ei este: cunóscerea personalitâtilorulu celoru mai ilustre, ce au binemeritatu cândva pentru natiune, beserica si statu, prin care cunóscere se escita si nobilitéza semtiulu, se intaresce voi'a si in fine se formeza caracterulu omului.*

Clasea — despartimentulu alu III-lea.

Traditiuni din loculu si tienutulu de pre impregiuru. Enaratuni din istori'a patriei si din cea vechia.

Clasea — despartimentulu alu IV-lea.

Caractere din istori'a monarchíei austro-ungare.

Clasea — despartimentulu alu V-lea.

Caractere din istori'a monarchíei austro-ungare si din cea universala.

Clasea — despartimentulu alu VI-lea.

Repetirea, intregirea si estinderea materiei pertractate in clasele precedente, cu reflexiune la acelea partíe si caractere din istori'a universala, cari stau in relatiune cu istori'a patriei nóstre, ori au conlucratu in modu invederatu la desvoltarea omenimei.

Trasurele fundamentale ale constitutiunei statului, si cu destingere partea, ce tractéza despre detorintiele si drepturele cetatieniloru.

(Va urmá.)

**Sciri scolarie din dieces'a Aradului.**

Nr. 1758/349 scol.

III.

*Tutororulu p. t. protopresbiteri si p. t. inspectori de scóle.*

Veneratulu Sinodu diecesanu, prin decisele sale din sesiunea ordinaria de est-timpu, aduse sub Nrii 135 si 270, a binevoitu se incredintieze subscriului Consistoriu infintiarea unui alumneu langa institutulu pedagogicu-teologicu.

Dupa ce cu ajutorulu lui Dumnedieu acumu s'a gatatu edificiuulu nou pedagogicu-teologicu, si in acést'a se voru deschide prelegerile cu inceputulu anului viitoriu, — am ajunsu in stare a satisface incredintiarei dela Veneratulu Sinodu.

Deci Consistoriuulu au ajustatu de alumneu edificiuulu vechiu alu institutului pedagogicu-preparandialu, in care s'au tienutu prelegerile pana inclusive in anulu trecutulu scolaricu.

Cei ce voru veni de acumu la institutulu pedagogicu-preparandialu, adeca voru veni in procsim'a luna a lui Septembre, cu inceputulu anului viitoriu scolaricu, voru gasi in acestu alumneu provisiunea loru.

Acést'a provisiune in alumneu va fi cortelulu si panaea. Consistoriuulu va nisui, cá mai tardiu se póta procurá eleviloru si fiertur'a. Vestminte de patu elevii la tóta intemplarea se-si aduca de acasa, cáci dela alumneu voru avé numai patulu si saculu de paia.

Primirile in acestu alumneu voru avé locu in sal'a consistoriala incependu din 8 Septembre stilulu vechiu alu anului curinte, pana in 12 a dísei luni, spre care scopu senatulu scolariu a delegatu o comisiune ad-hoc.

Condiuniile de primire in alumneu suntu, pre langa celea de primire in institutulu pedagogicu-preparandialu, inca urmatóriele:

1. Recurintele se dovedésca serací'a materiala a sa si a parintiloru sei cu atestatu dela oficiulu parochialu din locu. In casu, candu recurintele va dovedí seracía deplina, elu va avé amintit'a provisiune in alumneu gratis.

2. Recurintii, ai caror'a parinti suntu in stare buna, dar dorescu se intre in alumneu, dreptu primire in alumneu voru avé se solvésca 50 fl. v. a. pe anu anticipative in dóue rate.

3. Recurintii, de parinti in stare midilocía, cari dorescu se fia primiti in alumneu, voru solví pe anu 25 fl. v. a., de aseminea in dóue rate.

Éra in privinti'a recurintiloru fii de inventiatori suntu aceste conditiuni:

4. Fii aceluor inventiatori, alu caror'a salariu anualu este sub 300 fl. v. a., voru fi primiti in alumneu gratis.

5. Fii aceluor inventiatori, alu caror'a salariu anualu este intre 300 fl. si 500 fl., voru solví alumneului 25 fl. v. a. pe anu in dóue rate anticipative.

6. Fii aceluor inventiatori, alu caror'a salariu anualu trece preste 500 fl., voru avé se solvésca alumneului 50 fl. pe anu in dóue rate anticipative.

Consistoriulu spéra, cumca parochiele, pe cari Dumnedieu le-a binecuventatu cu o stare materiala mai buna, insele voru solví la alumneu mic'a suma pentru tinerii sermani dar capaci din sinulu lor. Atari parochie, solvindu competintiele amintite, voru avé dreptulu se presinte ele pe calea comitetului parochialu pe acei tineri, cari se se primésca in alumneu.

De sine se intielege, cà amintitulu alumneu se introduce numai pentru ajutorarea aceluor'a, cari de acumu voru vení la institutulu pedegogicu-preparandialu, dar defeliu nu va fi nimene silitu se intre in alumneu. Asiadara si de acumu va poté cineva se fia primitu in preparandia, fora cá se intre in alumneu. Parintii preparandiloru voru avé libertate si voia deplina se asiedie pre fii lor in cortele prin orasiu seau in alumneu, precumu voru socoti cà li este spre usiorintia.

Condituniile de primire in institutulu pedagogicu-preparandialu suntu celea de pana acumu, dejá cunoscutu tuturor'a. Aceste primiri voru avé locu in sala Consistoriului dela 8 Septembrie stilulu vechiu an. cur. pana la 12 a dísei luni.

Consistoriulu in considerarea lipsei mari de inventiatori, socóte se primésca in alumneu si tineri cu mai puçina cvalificatiune, dar cari au finitu cu succesu bunu baremu studiale obligate in scól'a elementaria poporala. Pentru acestia se va deschide aici unu cursu pregatoriu, din care voru poté intrá in institutulu pedagogicu-preparandialu.

Dela 12 Septembrie stilulu vechiu an. cur. pana inclusive in 15 a dísei luni, voru avé locu primirile in preparandi'a pentru femei, inaintea comisiunei consistoriale in sala Consistoriului. Condituniile de primire suntu celea de pana acumu.

Pentru a inlesní deschiderea de prelegeri publice separatu pentru femei, Consistoriulu infintieza unu alumneu in casa si sub auspiciile stimatei familie a asesorului consistorialu, Georgiu Dogariu. Prelegerile pentru eleve se voru tiené in localitatea alumneului lor in casa numitului asesoru consistorialu.

Alumnele, cari voru dori se fia primite in alumneulu pentru femei, voru raspunde pentru provisiunea intréga (cortelu, viptu s. c. l.) 100 fl. v. a. pe anu an-

ticipative in dóue rate. Se intielege, cà lucrurile de casa in acestu alumneu voru trebuí inse-le se le implinésca in ordinea, ce li-se va prescrie.

De locu ce voru fi siese inse, cari se implinésca conditiunile solvirei, se va incepe pentru eleve alumneulu si prelegerile publice separatu.

P. t. protopresbiteri si inspectori de scóle suntu poftiti a publicá fora amenare acestu cerculariu in cerculu lor de activitate tuturoru preotiloru si inventatoriloru; si cá se li-se indemaneze cercularea, li-se trimitu mai multe ecsemplaria.

Candu noi, cu ajutoriulu lui Dumnedieu anuniámu infintiarea alumneului pentru tinerii mai sermani, nu potemu retacé dorinti'a, cà acestu alumneu crescúdu cu timpulu se ajunga a cuprinde pre toti pedagogii si teologii, cari voru avé lipsa de densulu. Pentru cà alumneulu se póta ajunge unde dorimu, am incredintiatu preotiloru nostri ecstradarea atestateloru de seracia, precumu se spuse mai sus. Deci acceptámu dela onoratii preoti, cá se proceda cu cea mai mare rigurositate si consciintia, cà nu cumva prin atestate neadeverate se intre in institutu tineri mai cu buna stare in daun'a celoru seraci. De aceea, prin acést'a onoratii parochi se facu respundietori pentru adeverulu atestateloru, ce le voru estradá, si casualminte respundietori pentru daunele, ce s'ar causá alumneului prin atari atestate.

Aradu, Consistoriulu rom.-ort., siedinti'a senatului de scóle, 22 Iuliu v. 1876.

Ioanu Metianu,  
episcopulu Aradului.

### Bibliografia.

„Carte de lectura“ pentru clasele gimnasiali inferioare, redactata de Ioane V. Rusu, parochulu si protopopulu gr.-cat. alu Sâbiului etc.). Sâbiu; in tipografi'a lui W. Krafft (S. Filtsch). 1876. Carte aprobata in manuscriptu prin emisulu ministrului reg. ung. de culte si instructiune publica dto 6 Novembre 1875, Nr. 18.880.

Cartea aduce pe 160 de pagine in octavu 50 de piese in prosa si 32 poesia. La edarea ei d-lu autoriu fu motivatu, precumu ne spune in preuventare, de o parte prin necesitatea adúncu semtita de o carte de lectura corespundietoria pentru tinerimea romana studiósá din clasele gimnasiale inferioare, de alta parte prin recerintiele progresive ale culturei limbei romane. La alegerea materialului avú in vedere scopulu educatiunei si culturei adeverate, cà adeca tinerimea studiósá se-si inavutiésca spiritulu cu cunoscentie solide si in totu respectulu folositorie, cunoscentie, cari suntu de natura a ecsercea o influintia binefacatória atátu cu privire la desvoltarea spirituala si intelectualá a tinerimei, câtu si la nobilitarea animei, fora de carea nu póte ecsiste cultura adeverata in sensu deplinu.— Adjustarea cartiei e corespundietoria, tipariulu micu si desu. Recomandamu deci acésta „Carte de lectura“ atentiunei tuturoru barbatiloru, pre care i privesce! Pretiulu unui ecsemplariu nelegatu 70 cr. legatu 80 cr.

„**Concordantia biblica reale**“ séu locuri scripturali in ordinea alfabetica a materiilor diverse. Elaborata de Titu Budu, concipistu episcopescu, vice notariu si asesoru consistorialu. Partea II. Gherl'a 1876.

Partea I amu anuciatu-o in Nr. 17 alu „Scol. Rom.“ Amendoue partile cuprindu 48 de cóle octavu mare si costa 3 fl. v. a., trimitindu-se cu post'a franco 3 fl. 20 cr. In Romaní'a se trimitu pentru unu galbenu imperatescu 2 ecsemplaria francate; dela 8 ecsemplaria odata prenumerate se dá unulu rabatu; ér teologii, studentii, docentii si cantorii voru primí ecsemplariulu cu 2 fl., plus postu-portulu. Cu auctorii de carti romanesci d-lu auctoru este voiosu a schimbá acestu opu chiar si atunci, candu pretiulu opului loru ar fi 1 fl. si mai sus pana la 2 fl. Din partea prima se mai afla vre-o 300 ecsemplaria. Opulu cuprinde tectsturi din s. scriptura culesse in ordine alfabetica si este dedicatu „clerului romanu“, caruia intru adeveru i póte face servitia fórte bune, din care cauza 'lu si recomandamu cu tóta caldur'a.

### Varietati.

(**Istori'a materialului de scrisu**). Desvoltarea si perfectiunarea scrisórei a mersu mana in mana cu aflarea unui materialu de scrisu mai corespundietoriu si mai acomodat. Intru inceputu se scriá pe masse solide. Hermes Tresmagistos a scrisu doctrinele sale pe doi stêlpi de piétra. Decalogulu seau cele „diece porunci“ au fostu sapate pe dóue laspedi de piétra. Babilonenii notau observarile loru astronomice pe tiegle. Legile lui Solonu erau scrise pe table de lemn; legile mai vechi inca se fi fostu scrise pe table de lemn, dupa altii pe table de fieru au de osu de elefantu. Poem'a didactica a lui Hesiodu „*ἔργα καὶ ἡμέραι*“ (lucruri si díle) erá scrise pe table de plumbu. Kleantes, unu discipulu alu lui Zenon (340—260 a. Ch.) a scrisu pe scoice si pe ósa de bou, ér discipulii lui Muhamedu au scrisu primele parti ale „Coranului“ pe spete de berbece. Orientalii, si cu deosebire Siamesi si Malaii, folosira si mai folosescu la scrisu foile de finicu, cari mai antáiu se usca si dupa aceea se scrie pe ele sgariandu cu unu instrumentu ascutítu. Egiptenii inca scriau pe foi de finicu; ei inse dupa ce scriau, ungeau scrisórea cu unu feliu de oleiu, cá se apara négra. Se mai folosiau la scrisu table cerate (= table induse cu céra) si piei de vita, mai cu séma de óe si capra. Maiestri'a, de a prepará pieile spre scopulu acest'a, s'a practisatu mai antáiu in Pergamum, o cetate in Asi'a mica (200 a. Ch.) de unde se trage si numele de pergamentu (= piele de scrisu), care pentru mai multu tempu devení materialulu comunu de scrisu. Cartile de pergamentu se suciau pre langa unu bátiu, si la cetitu se desuciau éراسi, buna óra cá unu valu de panza. Astadi celu mai bunu materialu de scrisu este chârti'a. Chârti'a cea

mai vechia este chârti'a de metasa la Chinesi. Alta specia de chârti'a aveau Egiptenii, si anume din scórti'a plantei „Cyperus Papyrus“, care mai antáiu se punea in presa seau téscu, si apoi se uscá. Arabii fabricau in seclulu alu VIII-le unu feliu de chârti'a din plant'a de bumbacu, inventiune, ce trecu cu densii si in Spaní'a. Chârti'a de ríze seau sdrentie se fabricá mai antáiu in Germani'a pre la anulu 1300; asia d. e. se mai afla in Kaufbeuern unu documentu din anulu 1318 scrisu pe chârti'a de acést'a. — Pe pergamentu, pe chârti'a de metasa, de papiru si de bumbacu se scriá cu pene-lulu, au cu péna de trestia. Dupa ce mai târdíu se descoperí maiestri'a de a fabricá chârti'a mai móle din ríze, ómenii incepura a scria cu pene de paseri, mai apoi exclusivu cu pene de gásca. In tempulu din urma acésta péna naturala trebuí se faca locu penei artificiale de fieru, cu atátu mai virtosu, cu cátu astadi chârti'a inca nu mai este asia dura si grun-diurósa cá odinióra, ci móle si neteda. Ce va mai aduce viitoriulu, va vedé, cine va tral.

(**Scóla elementara de statu in Sábiiu**). Inspec-toratulu regescu de scóle de aici anuncia, ca la 15 Sep-tembre a. c. se va deschide aici in Sábiiu o scóla ele-mentara de statu cu instructiune magiara, in carea deocamdata se voru primí si instrui baiati si ba-iate in etate dela 6—8 ani. Localulu scólei se afla in strad'a orezulu Nr. 13 in etagiulu I indereptu. Tacs'a de primire face 25 cr., didactrulu pe anu 2 fl., dela care inse copii seraci, producúdu testimonia de paupertate, voru fi scutiti de totu au pe diumetate.

(**Cursulu pedagogicu suplementaru din Sábiiu**) s'a incheiatu Marti la 5 Septembrie a. c. Numerulu in-vetiatoriloru crescuse la 115. Mai multe in numerulu viitoriulu.

(**Cursulu agronomicu suplementaru din Mediasiu**) avú locu dela 20—30 Augustu a. c., cercetatu fiindu de 40 de invetiatori, intre cari 12 Romani, si adeca din scaunulu Sabesiulu 1, din alu Mediasiu 2, din alu Sábiiulu 2, din alu Sighisiórei 1, din alu Brasiovulu 4, din comitate 2.

(**Maiestatea Sa Imperatulu Franciscu Iosefu**) va sosí Domineca in 10 Septembrie la órele 7 de demi-nétia in Sábiiu, la órele 12 va dá audientie, in 11 va tiené o revista de trupe, in 12 si 13 voru avé locu manevrele finale ale corpului de armata din Transilvani'a. Sér'a la 9 óre Maiestatea Sa va parasí éراسi Sábiiulu.

### Post'a redactiunei.

D-lui G. G. in B. T.: Impregiurari independente de noi ni-au impiedecatu a retipari in anulu acest'a Abcdariulu apromisu; va aparé inse de siguru in anulu viitoriulu.

D-loru E. Vuia in M. si P. Moldovanu in Ö.: V'amu tramisu astadi numerele 1—35. Pretiulu se vede din fruntea foiei, va se dica pe unu anu 5 fl. de ecsemplariu.